

dern fiziológiai pszichológia megfelelő eredményeit s meg akarja állapítani, hogy bizonyos fokú kapcsolat, sőt azonosság van közöttük.

Ha azonban teljesen objektív álláspontra helyezkedünk, kiderül, hogy szerző sok helyen túlzott, s Herbart gondolatait nagyon is meszterkelt módon értelmezte. Szem előtt tartva, hogy a herbarti pszichológia az alkalmazott metafizikának egy része s hogy ez a metafizikai kapcsolat egész lélektani elmélkedésén végig vonul, nagyon bajos volna azokból a megjegyzésekből, melyek Herbart e művében a testi és lelki tünemények egymásra hatására vonatkozólag előfordulnak, valami messzemenő következtetéseket vonni.

Dr. Lázár Szilárd.

*

Paul Dietering: Die Herbartsche Pädagogik vom Standpunkte moderner Erziehungsbestrebungen gewürdigt.
Leipzig, 1908. 220 lap.

E könyv szerzője ki akarja mutatni, hogy mennyire nincs igazuk azoknak, akik a herbarti pädagogia elavultságát és hasznavehetetlenségét hirdetik. A kérdés szerinte az, hogy *megfelel-e Herbart jelentőségének és gondolatai súlyának az az értékelés, mellyel őt tudományos s főleg pädagogiailag érdeklődő körökben illetik, s ha nem felel meg, miképen lehetne e helyzetet segíteni?* Szerző a kérdésre akként válaszol, hogy modern szempontok szerint csoportosítja Herbart gondolatait s e csoportosítás eredményéből von azután következtetést a herbarti pädagogiának még napjainkban is meglevő aktualitására.

Kiindul Dietering a sokoldalú érdeklődés fogalmából és e fogalmat *individuális, univerzál harmonisztikus, szociális, autonóm, esztetikai-ethikai s higiénikus szempontból* vizsgálja.

A szempontok sorrendjének megfelelőleg szerző először is Herbartnak az *individuális nevelés* fontosságára vonatkozó gondolatait tárgyalja. E résszel nem foglalkozunk behatóan, mert eddig is eléggé ismeretes volt, hogy habár Herbart pädagogiája korántsem antiszociális, mégis túlnyomóan az individualizmus jegyében áll. Egészen helyesen magyarázza különben a szerző Herbartot, mikor óva int attól, hogy az individualitás kultuszát nem szabad túlhajtani, mi az egyéni hibák és az egoizmus továbbfejlesztésére vezetne, hanem a *sokoldalúságra* kell törekedni s ily módon egyes individuális sajátságok túltengését megakadályozni.

Ha már most a sokoldalúság fogalmát összekapcsoljuk az *érdeklődés* fogalmával, akkor — mint Dietering magát kifejezi — Herbart

pædagogijájának *univerzál-harmonisztikus* jellege domborodik ki. A sokoldalú érdeklődés fogalma modern pædagogiai szempontból is értékes. Eddig e fogalmat inkább csak mint Herbart pædagogijájának konkrétobb célját értékelték. A sokoldalú érdeklődés azonban Herbartnál kifejezésre juttatja a kedélyvilág változatosságát is, és e reflexiókkal összekapcsolja a szerző Herbartnak a jellemképzésre s fejlesztésre vonatkozó gondolatait.

A sokoldalú érdeklődés irányítja a tanítás menetét és módjait is, vagyis a *formális* nevelési elvet. E fogalom *materiális* oldala pedig az általános műveltségre vezet. Miután az általános műveltséget mindig az illető kor kultúrállapota határozza meg, a tanítandó anyag nem képezhet lezárt egészet, hanem a kultúra haladásával párhuzamos változásnak van alávetve.

A sokoldalú érdeklődésre való törekvés, az ismeretek harmonisztikus kifejezése okvetlenül áthidalja, kiegyenlíti az individuális ellentéteket. E fogalomnak van tehát *szociális* jelentősége is. Ily gondolatmenettel tér át Dietering a herbarti pædagogia szociális vonatkozásainak tárgyalására. Tudvalevő, hogy Herbart főhibájául ép e vonás hiányát rótták fel. Tény, hogy Herbart pædagogijájában a szociális vonás burkolt formában jelentkezik, ami azonban nem jelenti annak hiányát.

Szerző szerint Herbart szociális törekvései abban kulminálnak, hogy a nevelés feladata az individuális tulajdonságoknak bizonyos fokú *temperálása*. Ez a temperálás — mely megint csak sokoldalú érdeklődés fejlesztése révén történhetik — lesz hivatva az egyéni ellentéteket bizonyos fokig kiegyenlíteni s ezáltal a szociális együttműködést, a társadalmi haladást előmozdítani. Dietering itt valóban új világításba hozza Herbart gondolatait. Kimutatja ugyanis, hogy Herbart szociális érzéke nem merül ki abban, hogy a hat érdeklődési körbe belevette a «szociális érdeklődést» is, hanem az egész rendszer koncepcióját is bizonyos fokú egységes szociális szellem hatja át. Ugyancsak Herbart szociális érzékét illusztrálják azok a gondolatok, melyek az államnak és egyháznak iskolafenntartási feladataira s jogaira vonatkoznak, továbbá az egységes iskola eszméje, mely hivatva lenne a társadalmi korlátokat, a párt- és osztályérdekeket megszüntetni.

Nem hiányzik Herbart pædagogijájában az *autonom* vonás sem. Az ily természetű vizsgálatok rávezetnek minket a *személyiség* pædagogijára, mint azt pl. Linde és társai akarják. Az érdeklődés t. i. Herbart egyik meghatározása szerint nem más, mint «öntevékenység». Az öntevékenység révén fejlődik a személyiség, még pedig végeredményben az *autonom személyiség*. Mit kell ez alatt értenünk Herbart szerint? Negatív értelemben: az egyén ismereteinek halmaza alatt

nem roskad össze; pozitív értelemben: az egyén cselekvése mindig saját motívumaiból fakad. A nevelésnek *szabadságra* kell vezetnie. Mindeme törekvések kiinduló pontja, hogy a növendék saját *én-jét* figyelje meg és saját elhatározásának végrehajtásában, amennyire ezt a nevelés engedi, ne korlátozzuk. Az ilyen eljárás tulajdonképen jellemalakítás.

Hogy tökéletes személyiségeket nevelhessünk, szükséges, hogy magunk is azok legyünk. E részben szerző bő fejtegetésekkel kimutatja, hogy Herbart mennyire fontosnak tartja a nevelő tökéletes személyiségét s hogy a tanításban tulajdonképen művészetet lát; művészi invenció kell hozzá és szabad szellem!

Ugyanazok ezek a gondolatok, miket később Seyfert, Linde s mások műveiben, az úgynevezett «moderneknél» találunk. A személyiség pädagogusai azonban e helyen megállanak s fölöslegesnek tartanak minden pädagogiai elméletet. Herbart ellenben kimutatja, hogy a tökéletes neveléshez, a született pädagogiai tehetség, az ösztönszerűleg helyes eljárás, a tapintat (Takt) még nem elég. Szükség van elméleti képzésre, mely tudatossá teszi eljárásunkat s helyes önkritikára képesít.

E fejtegetések után áttér szerző Herbart pädagogiájának *esztetikai* vonatkozásaira. Mint tudjuk, Herbart filozófiai rendszerében az esztetikába beletartozik a gyakorlati filozófia is; így Dietering az etikai problémákat is e helyen tárgyalja. Ugyancsak ide csatolja Herbartnak a vallásoktatásra vonatkozó nézeteit is.

A moralitás kialakítása az úgynevezett «praktikus eszmék» alapján történik; gyakorlatilag főleg a vezetés (Zucht) feladata ez. A tulajdonképeni esztetikai nevelés pedig elsősorban *esztetikai élvezetre* akarja képesíteni a növendéket. E gondolat Herbartot szintén a modern törekvésekhez fűzi. Az esztetikai élvezet feltétele művészi ízlés fejlesztése, ez pedig végelemzésben visszavezet a szemléltető oktatásra. Így kapcsolódik tehát az esztetikai szempot az oktatás általános szempontjához.

A vallásoktatás terén kimutatja Dietering, hogy Herbart nem híve a dogmatikus alapon való tanításnak. A dogma lehetőleg kerülendő, helyette inkább bibliai olvasmányok s a belőlük levonható etikai tanulságok tárgyalandók. Oly felfogás, melynek manapság mindig több és több híve van.

Befejezésül szerző a herbarti pädagogia *higiénéi* vonásával foglalkozik. Itt azonban, nézetünk szerint, túloz. Kissé erőltetett dolog t. i., higiénéi vonásnak minősíteni (ha mindjárt a szellem higiénéjének is!) Herbart ama gondolatait, melyek a gyermek iskola-előtti nevelésére, a milieu fontosságára s a játéokra vonatkoznak.

Egészben véve megállapíthatjuk, hogy Dietering e könyvében szép és hasznos munkát végzett. A szempontok, miket felállít, újak s különösen a szociális vonatkozások feldolgozásával nagy szolgálatot tett a herbarti irodalomnak.

Dr. Lázár Szilárd.

*

Hans Suck: Socialpolitik und Schulhygiene Bielefeld/A. Helmich.

«A Pädagogische Abhandlungen» című vállalatban látott napvilágot ez az értekezés, amelyben a szerző, akinek a modern pädagogia terén több jeles tanulmánya van, korszerű társadalmi és pädagogiai problémákat tárgyal böles belátással, meglepő nyugalommal, röviden, logikusan és távol minden túlzástól. Fejtegeti a szociálpolitika és az iskolai hygiene kapcsolatát, valamint az államnak e téren való kötelességeit önmaga iránt.

A szociálpolitika a népjólét előmozdítója és így az alsóbb társadalmi osztályok anyagi és szellemi javainak előmozdításán munkálkodik. Such szerint a szociális viszonyok javítása nem a törvényhozás tértelenségén mulik, a visszás helyzet oka inkább a néptömegek közömbösségében, konzervativizmusában és bizalmatlanságában rejlik. A szociális kérdés tehát jobbára a nevelés dolga. A néptömegek gazdasági viszonyainak javítása mellett, az ezzel szoros kapcsolatban álló népegészségügy jön számba. Az állam gazdagságának, erejének, hatalmának fontos tényezője a nép testi egészsége és szellemének frissége. Viszont kell, hogy a népegészségügy alapját az iskolai hygiene képezze. Ennek folytán az iskolai hygienét a mai humanisztikus alap helyett socialpolitikai alapra kell helyezni.

A jövő generációkat illetőleg a szociálpolitikának hármas feladata van: védeni, táplálni és oktatni a gyermeket. Az állam védőképességének hanyatlása is erre buzdít, másrészt gazdasági érdeke az államnak, hogy munkás és munkabíró állampolgárokat neveljen. Fel kell venni a harcot már az iskolában, sőt első sorban ott, a nagy népbetegségek, a gyermekhalandóság és az alkohol-méreg ellen. Suck adatai szerint épen mi, magyarok, állunk első helyen a gyermekhalandóság terén, 21·6 perccenttel, (1902-ben), míg Norvégiában 7·5, Angliában 13·3, Franciaországban 13·5, Olaszországban 17·2, Németországban 18·3 volt a gyermekhalandóság százaléka ugyanazon évben.

E nemzeti és gazdasági veszedelmek elleni küzdelemben az iskolának kellene az oroszlanrészt kivenni. Az egész államnak elsőrangú érdeke, hogy minden iskolának lelkiismeretes orvosa legyen. Suck szerint — itt épen Magyarországra hivatkozik — e feladatra inkább alkalmas a hivatásos iskolaorvos, mint a magánorvos. A sta-